

Tuuli Talvitie-Kella

SOITTAJA KERTOJANA – elämäkerrallinen lähestymistapa kulttuurisessa musiikintutkimuksessa

*Häivähdys kertojan todellisuutta. Pala mennyttä elämää.
Elämäkertomus elää – ajassa, paikassa, hetkessä, työ-
pöydällä, tutkijan tarkasteltavana.
(Talvitie 2006.)*

Kulttuurisessa musiikintutkimuksessa musiikin tekijöiden elämäkertomukset ovat pitkään jääneet musiikillisen toiminnan tuotteiden, itse musiikin analyysin varjoon. Nauhaa säästääkseen tutkijat nauhoittivat vain tärkeimmän: soivan musiikin. Soittajan persoona ja elämänhistoria jäivät äänitteen ulkopuolelle. 1960-luvulta lähtien nauhoituslaitteistot ja -materiaalit halpenivat (Laitinen 2006). Tutkijoiden oli mahdollista antaa nauhan pyöriä myös soittajien laskiessa soittimensa syrjään, heidän muistellessaan soiton myötä mieleen tulleita menneitä tapahtumia. Nauhalle saatiin palasia eletystä, koetusta, kerrotusta elämästä. Nämä arkistojen kertomukset ovat löytäneet paikkansa, mutta lähinnä osana folkloristien tutkimusaineistoja. Musiikintutkijat ovat kuunnelleet edelleen säveliä. Elämäkerralliset tiedot on kirjoitettu tutkimukseen ikään kuin vain paikantamaan tutkimuksen varsinainen kohde kontekstiinsa.¹

Viime vuosikymmenen aikana kiinnostus musiikin tekijän elettyä ja koettua elämää kohtaan on kasvanut. Se on tuottanut kysymyksenasetteluja, joissa huomio on kohdistunut kertomuksiin ja niiden tuottamiin merkityksiin. Kertomukset menneestä elämästä välittävät tutkittavien todellisuutta. Elämäkerrallisessa tutkimuksessa tutkittavien kokemuksia, heidän todellisuuttaan pyritään ymmärtämään heidän kertomustensa pohjalta erilaisia analyysimenetelmiä yhdistäen. (Aho 2001; Honkonen 1995: 167.) Musiikintutkija ei kuuntele enää vain säveliä vaan myös kertomuksia, sanoja. Hän menee kertojan luokse ja kysyy musiikin tekijältä: Mitä tapahtui? Miltä se tuntui? Miten koit sen? Tämän jälkeen hänen tehtävänä on kuunnella saatavissa olevat vastaukset ja tehdä niistä päätelmiä.

Kun musiikintutkija hahmottaa elämäkertomusten avulla kokonaiskuvaa esimerkiksi musiikin tekijän urasta, esiintymistilaisuuksista, repertuaarista, tuotannosta,

soittamaan oppimisesta tai minäkuvasta, hän liikkuu väistämättä usean eri tieteenalan reviiireillä. Kerronnallisuuteen sisältyykin aina vahvana elementtinä monitieteellisyyden ajatus. Monitieteellisyys ei kuitenkaan aina ole etu, eikä tutkijoiden välille välttämättä synny yhteisymmärrystä tai edes dialogia, sillä minkäänlaista kaikenkattavaa kertomuksen teoriaa ei ole olemassakaan (Hyvärinen 2004b: 53). Mikään elämäkerrallisuuden kontekstissa käytettävistä käsitteistä ei myöskään ole – ainakaan vielä – vakiintunut eikä näin ollen syrjäyttänyt muita (Ukkonen 2000). Elämäkerrallinen lähestymistapa moninaisine käsitteineen, teorioineen ja menetelmineen voi kuitenkin toimia ratkaisuna eriytyneiden tieteenalojen kyvyttömyyteen nähdä elämä kokonaisuutena, sellaisena kuin se ilmenee arkipäivää elävälle ihmiselle tai minulle tutkijana (Tiihonen 2004: 205). Elämäkerrallisessa tutkimuksessa onkin kyse siitä, osaako tutkija liikkua ja tasapainoilla menneen elämän ja kertojan kokemusten, kirjallisten ja suullisten kertomusten sekä analyysin ja monitieteellisyyden maastossa.

Tässä artikkelissa pohdin elämäkertomusten käyttöä kulttuurisen musiikintutkimuksen tutkimusaineistona. Artikkelin tarkoituksena on tuoda elämäkerrallinen lähestymistapa, sen moninainen ja vakiintumaton käsitteistö musiikintutkijan työpöydälle, näkyville ja herättämään keskustelua. Tarkoitukseni on tuoda esille myös muutamia mahdollisia keinoja, joilla tutkija voi päästä lähemmäs kertojaa, hänen elämäkertomuksiaan ja kokemuksiaan.

Artikkeli koostuu rakenteellisesti kolmesta osasta. Ensimmäinen esittelee elämäkerrallisen lähestymistavan teoriaa. Luon katsauksen lähestymistavan käsitteistöön, jonka avulla eri alojen elämäkertatutkijat lähestyvät tutkimusaineistoaan. Osa käsitteistä korostaa kerronnallisuutta ja menneisyyden muistelun prosessia, osa taas sitä, että kysymyksessä on asiantuntijahistorian tuloksista poikkeava menneisyyden henkilökohtainen tulkinta, kokemukseronta eli ”epäluotettava” ja yksilöllinen muistitieto. Luon katsauksen myös elämäkerrallisen lähestymistavan historiaan ja esittelen muutamia viime vuosina Suomessa tehtyjä tutkimuksia, joissa ainakin yhtenä lähdeaineistona on ollut elämäkertoja tai elämäkertomuksia.

Artikkelin toinen osa esittelee elämäkerrallisen tutkimustyön eri vaiheita. Lähden liikkeelle kertojen valinnasta, aineistonkeruusta ja -tulkinnasta ja päädyn lopulta tutkimusraportin auki kirjoittamiseen. Läpi eri vaiheiden esittelyn pyrin myös nostamaan esiin esimerkkejä musiikintutkijan mahdollisista keinoista päästä lähemmäs kertojaa ja hänen elämäkertomuksiaan. Antropologisessa tutkimuksessa vastakkainasettelusta ”itse – toinen” tai ”tuttu – vieras” on käyty keskustelua koko sen lähihistorian ajan. Sama läheisyyden ja etäisyyden problematisointi on tuttua myös musiikkiantropologeille, etnomusikologeille. Kuinka tutkija voi aineistonkeruun vaiheessa päästä lähemmäs tutkittavaa? Minkälainen aineiston luentatapa antaa etäisyyttä? Mikä lähentää? Entä kuinka tutkija voi tekstillään välittää lukijalle tutkijan ja hänen kohteensa välisen läheisyyden kokemuksen?

Artikkelin kolmannessa osassa pohdin tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä elämäkerrallisuuden kontekstissa. Problematisoin totuudellisuuden ja kokemuksellisuuden sekä lähdekritiikin ja itsereflektion tarkoituksenmukaisuutta elämäkertomusten tutkimuksessa. Väistämättä itsereflektion kohdistamista itseäni tutkijana pohdin tässä yhteydessä myös sen käyttöä elämäkertatutkijan apuvälineenä päästä lähemmäs kertojan, tutkittavan todellisuutta. Erityisesti viimeisessä luvussa kokoan artikkelissa käsittelemiäni teemoja ja pohdin niitä tutkijan vapauden, vastuun ja eettisyyden näkökulmasta.

Vaikka olen elämäkerrallista lähestymistapaa käyttäessäni kokenut liikkuvani eri tieteenalojen kentillä, kirjoitan tätä artikkelia musiikintutkijana ja etnomusikologina. Läpi artikkelin kuljetan niin tutkijan asenteena kuin luenta- ja tulkintatapanakin empaattisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Samoin nostan yhä uudelleen esiin kysymykset tutkijan läsnäolosta ja läheisyydestä, musiikintutkijan keinoista päästä lähelle tutkittavaa ja hänen elämäkertomuksiaan sekä tutkijan vapaudesta ja vapauden mukanaan tuomasta vastuusta. Pohdin kuinka musiikintutkija voi elämäkerrallisen tutkimuksen eri vaiheissa, aineistonkeruusta tutkimustulosten raportointiin, antaa tilaa ja arvostusta sekä tehdä oikeutta kertojille ja heidän eletyille, koetuille ja kerrotuille elämäkertomuksilleen

Elämä kerronnan kohteena

Elämäkertomus on tarina menneestä elämästä, pieni osa koko elämän kertomuksesta. Elämäkertomukset eletään ja koetaan ennen kuin ne kerrotaan. Eletty ja koettu ei ole puhtaasti silmänräpäyksellinen. Se avautuu kohti tulevia ja menneitä elämänvaiheita. Näin ollen kertomus ei ole tapahtumien suora heijastus, eikä muisti menneisyyden tarkka tallentaja. Tapahtumien ja olosuhteiden tarkka ajoittaminen vuosikymmenien takaa on usein vaikeaa. Muisti tulkitsee, organisoii, muokkaa ja valikoi menneisyyden tapahtumia osaksi subjektiivista todellisuutta. Oma kokemus ja kuultu kertomus saattavat myös sekoittaa niin, ettei kertoja aina tiedä, muistaako hän kyseisen tapahtuman vai onko hän ”oppinut” muistonsa. Oppia voi vanhemmiltaan tai sukulaisiltaan, mutta oppia voi myös kirjallisuudesta tai elokuvista. Elämäkertomukset – myös tutkimuksen kohteena – pitävät aina sisällään myös kuvitteellisen, fiktiivisen mahdollisuuksien ulottuvuuden. (Huotelin 1996: 27, 35; Latvala 2000; Merikivi 2003: 16; Tikka 2002; Vilkkö 1998: 82; Virrankoski 1980: 10.)

Kertomukset elämästä voivat olla puhuttuja tai kirjoitettuja, mutta myös laulettuja, piirrettyjä, filmattuja tai tanssittuja (Apo 1998: 63).² On kertomisen tapa millainen hyvänsä, elämäkertomus on vapaamuotoinen kertomus menneestä, jossa annetaan merkityksiä eletyille ja koetuille tapahtumille. Kertojan kokemus sekä merkityksel-

listyy että muuntuu koko elämän kontekstissa, sillä muistiin ja kokemukseen vaikuttavat myöhemmät tapahtumat sekä yhteisöllisesti hyväksytyt menneisyyden tulkinnat (Korkiakangas 1999: 164–170). Elämäkertomus on menneen elämän kokemusten persoonallinen, subjektiivinen, selektiivinen, kerronnallinen ja kuvaileva rekonstruktio. Tapahtuneesta luodaan yhä uusia ja erilaisia tulkintoja myös kerrontahetkellä, sillä kerronta suhteutuu aina myös kuulijoihin, lukijoihin tai katsojiin ja kerrontatilanteeseen (Hänninen 2000: 22; ks. myös Hynninen 2004; Hyvärinen 2004a). Elämäkertomuksen kertominen on uusien näkemysten, muistojen ja asiayhteyksien sekä uudella tavalla kerrotun kertomuksen syntymä. Sitä ei ole sellaisenaan ollut ennen, eikä se enää toistu täysin samana. (Eräsaari 2004: 77.) Se kuvaa kerrontahetken positioista sitä todellisuutta, jossa yksilö on elänyt sekä sitä hetkellisesti pysyvää minää, jollaisena kertoja itsensä näkee. Se kuvaa myös niitä kerronnallisia tai ilmaisullisia mahdollisuuksia, joita kertojalla on käytettävänä. (Kanniainen 2000; Syrjälä 2002: 14.) Tämä ”kerrottuna muuttuva menneisyys” (Knuuttila 1984) tai ”kertovan subjektin monikerroksisuus” (Hynninen 2004) on menneisyyden moniäänistä kerrontaa, sitä kuinka samat olosuhteet koetaan, muistetaan ja kerrotaan eri aikoina ja eri tilanteissa eri tavoin. Edellä mainittu näkökulma ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta, että jotkut elämäkertomukset, kuten lapsuuden muistot, näyttävät toistuvan lähes aina samankaltaisina (Hynninen 2004). Seuraavan lapsuuden elämäkertomuksen kertoja on karijokinen mestarikansanlaulaja Erkki Rankaviita³ (s.1927):

Mä kävin pienenä laulemas siinä meirän kylällä, esiintynykki oon. Kun se meirän naapurin Maija, Huhtalan Maria kuoli tai oli kuolemas, molin silloin varmaanki kaharen vuoren vanha. [--] Siä oli tuvas sellaanen puuloota, tuollaanen samammoonen ku tuo meirän. Ja se teki kuolemaa se Maija ja mä istuin siinä puulooran päällä ja lauloon, jotta 'Talavella talikkalan markkinoolla' ja löin kantapäällä tahtia. Ja sitte sen Maijan tytär Hilta sanoo sille fikallensa Helville, että vierä nyt pois tuosta tollaanen poika laulamasta tuollaasia lauluja kuolevalle. Se Maija kuuli sen sinne vuotehellensa. Ja se oli kiukuus Hiltalle, jotta hänellä ei ny oo hetkeen aikaan ollu maalimas mitään muuta iloa ku tuo poika, ni nyt te senki viette siitä pois. (Rankaviita 2001a.)

Haastattelin Erkki Rankaviitaa pro gradu -tutkimustani varten useamman vuoden ajan. Tämä kertomus naapurin kuolevasta Maijasta toistui useampaan kertaan, lähes samanlaisina versioina. Lisävärin kertomukseen tuo se, että Rankaviita oli ”silloin varmaanki kaharen vuoren vanha”, joten tutkija ei voi olla pohtimatta hiljaa itsekseen, muistaako kertoja tapauksen ja mielihyvän kokemuksen vai onko hän kuullut kertomuksen myöhemmin esimerkiksi joltakin paikalla olleista ihmisistä. Tutkijalle lienee perusteltua kysyä, onko kertoja oppinut muistonsa. Rankaviidalle tapaus on kuitenkin tosi. Elämäkertomus välittää ja tuottaa hänen kokemuksiaan menneestä elämästä, hänen todellisuuttaan.

Kertojan elämänkulku, elämäнкаaari tai elämänhistoria voidaan jäsentää ikävaiheiksi. Eri vaiheita määrittävät erilaiset odotukset, tehtävät, mahdollisuudet, oikeudet

ja velvoitteet (Silkelä 1999: 55–56). Elämänkulku, -kaari tai -historia on kuitenkin avoin. Sillä on kulttuuriset kehykset, mutta ”sitä ei ole ennalta kirjoitettu sen enempää tähtiin, geeneihin kuin lapsuuden kasvuoloihinkaan” (Hänninen 2000: 26) tai kertojaa ympäröivään yhteisöön. Kertoja on kertomusten subjekti, ja hän itse määrittelee mitä elämänkertomuksiin sisällytetään. Intentiot näkyvät siinä, mitä yksityiskohtia valitaan kerrottavaksi ja kuinka niille annetaan tilaa. Kun kertoja pohtii elämänsä tapahtumia ajatuksissaan tai niitä muille kertomuksina välittäen, kyse on olennaisilta osin elämän arvioimisesta, merkityksenannoista ja arvoista. (Hyry & Hyvönen 2002: 65; Vilkkio 1998, 83.) Päälimmäisiksi nousevat kertojalle merkittävimmät elämäkokemukset tai oppimiskokemukset, jotka ovat usein elämän käännekohtia. Osa kokemuksista taas saattaa jäädä piileviksikin siten, että niiden merkitystä ei tiedosteta tapahtumahetkenä. Ne saattavat jopa unohtua noustakseen jälleen esiin toisessa asiayhteydessä. Oletan, että elämänkertomusten kertominen ja omien kokemusten reflektointi jäsentävät tällaista yksilön hiljaista tietoa.

Elämäkerta on elämänkertomuksista konstruoitu, usein laaja kirjallinen kokonaisuus, jonka kirjoittajana on ollut joku muu kuin kertomusten subjekti. Omaelämäkerta puolestaan on henkilön itsensä kokoama kirjallinen tai suullinen tuotos. (Uino 1985.) Elämäkerta tai omaelämäkerta on kertojan tai kirjoittajan rekonstruoima usein kronologinen kuvaus kohteensa elämästä ja kokemuksista, maailmankuvasta ja persoonallisuudesta.

Edellä määriteltyjen käsitteiden lisäksi haluan avata lukijalle vielä erään kertomuksen lajin, joka on osunut tielleni useiden haastateltavien kohdalla erilaisten elämäkerrallisten aineistojen yhteydessä. Tässä kertomuksessa kertoja ei itse ole kertomuksen subjekti eikä ole ollut itse läsnä tilanteen tapahtuessa. Hahmottaessaan omaa kertomustaan kertoja ikään kuin lainaa toisten kertomuksia, toisten kertojien ääniä (Hyvärinen 2004a: 245). Kutsun tällaista kertomuksen muotoa, erottaakseni sen kertojan omakohtaisesta elämänkertomuksesta, muistelmaksi. Se on tosiasioihin perustuva kirjallinen tai suullinen kertomus tapahtumasta tai kokemuksesta, jonka kaikkien yksityiskohtien paikkansapitävyyttä ei välttämättä voida todistaa, mutta jonka kertoja uskoo olevan totta. Kertomuksen juoni voi olla vakiintunut. Kertomuksen rakenne on voinut hahmottua tietynlaiseksi. Kertojan persoonallisuus ja hänen yksilölliset tarkoitusperänsä antavat sille kuitenkin lopullisen sisällön, vaikka muistelmassa saattaakin olla havaittavissa yhteisöllisen muistin piirteitä (Hynninen 2004; Virtanen 1999: 201). Seuraavan muistelman kertoja on isojokinen pelimanni Martti Viitalähde (s.1924), joka kertoo isoisästään Jaakko Viitalähteestä (1864–1916) sekä tämän tyttärestä, Martin tädistä Emmistä (1890–197?):

Kun tultihin puolipäivätunnille, niin rengit ja pojat meni sinne kerolle huilaahan. Sitä pirettihin aina tunti sitä puolipäivää. Jaakkoo-pappa oli sitte joka päivä istunu keinustoolihin ja soittanu sen aikaa. Se otti viulun aina kätehensä. Ja kato sen flikka Emmi olis kans kovaa tahtonu soittaa, muttei se pappa olisi antanu sen flikan soitella. Jaakkoo säilyttiki

viuluansa ison seinäkellon päällä korkialla katonrajas. Mutta ku flikka oli yhyreksän vuoren vanha – taikka oliko se viä nuorempi – nii ne vanhat äijät oli jossain heinäpellolla ollu. Flikka oli menny varkahin katto pöyrälle, ja ottanu se viulun sieltä seinältä kätehensä. Se oli soittanu virttä ’Sinulle kiitos Isä maan ja taivaan’. Ja pappa oli ollu tulossa porstuassa tupaan, mutta jäi siihen salaa kuuntelemaan. Ku soitto oli tauonnut, nii se oli tullu tupahan ja oli antanu armon käyrä oikeurestansa, ja ruvennu antahan sen soittoa viuluansa, ku se oli tullu se virsi sieltä ihan. Se oli siihen asti vähä estelly. Pelekäs, että rikkoo sen viulun tai jotaki. (Viitalähde 2005.)

Kertomuksen Emmi (Salonen o.s. Viitalähde) kertoi saman kertomuksen omasta elämästään paikallislehden toimittajalle jo vuonna 1964 (Matias 1964). Muistelmaan piirteisiin mielestäni kuuluukin, että se periytyy suvussa tai muunlaisessa pienyhteisössä suullisesti sukupolvelta toiselle. Haastattelija saattaa kuulla sen useilta haastateltavilta hieman erilaisina versioina. Se on usein humoristinen tai opettavainen tarina ja kertoo suvun esi-isästä tai yhteisön edesmenneestä merkittävästä henkilöstä. Kertoja usein muistelee tapahtunutta ikään kuin olisi itse ollut paikalla. Muistelman esimerkiksi ennen kertojan syntymää kuolleesta isoisästä voi saada jopa myytin⁴ tai kronikaatin⁵ luonteen.

Kaikki edellä mainitut menneen elämän kertomisen lajit pohjaavat muistitietoon ja ovat henkilökohtaisen kerronnan lajeja. Määrittelen myös muistelmaan henkilökohtaiseksi kerronnaksi, vaikka kertomuksen subjekti ei olekaan kertoja itse vaan hänelle tärkeä, usein edesmennyt henkilö, jonka elämänsä on jollain tavoin sidoksissa kertojan elämään. Muistitietoa ja henkilökohtaista kerrontaa pidetään vapaamuotoisena, sisällöltään yksilöllisenä ja periaatteessa tosiasioissa pitäytyvänä menneisyyden kertaamisena. Jopa vastakohtaiseksi ominaispiirteiltään, ainakin folkloristiikan piirissä 1970- ja 1980-luvulla käydyn keskustelun pohjalta, voidaan nähdä folklore, joka luonnehditaan usein kiinteämuotoiseksi tai kiteytyneeksi, sisällöltään kaavamaiseksi, yhteisölliseksi ja sepitteelliseksi kerrontaperinteeksi (Knuutila 1984: 133, 153; Ukkonen 2000). Elämäkertatutkijalle kertomusten tarkempi lajiantalyysi ei ole tutkimuksen päätavoite, kuten ehkä perinnelajiorientoituneessa folkloristiikassa, vaan pikemminkin apuväline lähteiden luonteen ymmärtämiseksi.

Elämäkerrallisen lähestymistavan menneisyys

Elämäkertojen kirjoittaminen on vanha perinne, joka pohjautuu ihmisen toiveeseen tehdä itsensä kuolemattomaksi. Tutkimusaineistoksi, tieteellisen kiinnostuksen kohteeksi elämäkerrat nousivat 1900-luvun alussa. (Uino 1985.) Elämäkerrallisen tutkimusotteen historiallinen kehittyminen on elämäkertatutkija ja kasvatustieteilijä Hannu Huotelinin (1992: 14–15; 1996: 13) mukaan jaettavissa kolmeen vaiheeseen, joista ensimmäinen on kasvavan kiinnostuksen kausi 1920-luvulta toisen maailman-

sodan jälkeiseen aikaan. Toisesta maailmansodasta 1960-luvulle kestänyttä kautta Huotelin puolestaan kutsuu heikkenevän kiinnostuksen kaudeksi, jolloin kvantitatiivisten menetelmien suosio oli lisääntynyt voimakkaasti. Kolmatta kautta 1970-luvulta nykypäivään hän kutsuu elpymisen ja uuden kukoistuksen kaudeksi, jolloin suosiota on lisännyt kritiikki positivismia kohtaan. Tämä elämäkerrallisen tutkimuksen uusi aalto pyyhkäisi erityisesti Euroopan yli ja toi mukanaan yhä laajemmat tutkimuksen aihepiirit (Honkonen 1995: 169). Suomessa tämän uuden kukoistuskauden hedelmiä ja alan klassikoita ovat sosiologi Jeja-Pekka Roosin *Elämäntapaa etsimässä* (1985 & 1988) ja *Suomalainen elämä* (1987). 1980-luvun keskustelu toi mukanaan kysymyksen elämän ja tarinan suhteesta sekä uuden ajatuksen kertomuksen elämisestä. Erityisesti historioitsijoiden piirissä keskustelu kohdistui siihen, ”kumpi on parempaa historiankirjoitusta, tiukasti faktasidonnainen ja lähdekriittis-puristinen esitys vai laajoja näköaloja syleilevä juonellinen kertomus” (Nieminen 1995: 221). Keskustelu ei rajoittunut kuitenkaan vain historioitsijoiden keskuuteen. Psykologi Jerome Bruner (1986) kutsuu tällaista kertomukseen perustuvaa ymmärryksen muotoa narratiiviseksi (kertomuksellinen) tiedon muodoksi ja perinteistä tieteellistä kirjoittamisen tapaa paradigmaattiseksi tietämisen muodoksi. Molempien kautta saavutetaan pätevää, mutta laadultaan erilaista tietoa. 1970–1980-lukujen keskustelulle oli kaiken kaikkiaan ”ominaista käsitteiden sekavuus ja toisistaan poikkeavien näkökulmien suuri määrä” (Nieminen 1995: 221). Kertomuksellisuudella voidaankin elämäkerrallisessa tutkimuksessa viitata muun muassa tutkittavan henkilön tapaan jäsentää tietoa, tutkimusaineiston luonteeseen, aineiston analyysitapoihin, tutkimustulosten raportoinnin tapaan tai kertomusten käyttöön ammatillisena työvälineenä (Heikkinen 2002b: 186–193).

Viime vuosikymmenen aikana suomalaisten tutkijoiden, myös muiden kuin Roosin jalanjäljillä jatkaneiden sosiologioiden, kiinnostus tarinoita ja kertomuksia kohtaan on kasvanut räjähdysmäisesti. Monilla tieteenaloilla ilmiötä on alettu kutsua narratiiviseksi tai elämäkerralliseksi käännteeksi. (Heikkinen 2002b: 184.) Onko 1990-luvulla siis alkanut uusi, neljäs elämäkerrallisen tutkimusotteen kausi?

Nopeakin silmäys Suomen eri yliopistojen ja alojen pro gradujen ja väitöskirjojen luetteloihin osoittaa, että elämäkerrallinen käänne, neljäs elämäkerrallisen lähestymistavan kausi on hahmotettavissa jo pelkästään opinnäytteiden määrän perusteella. Elämäkerrallista lähestymistapaa ovat Suomessa viime vuosina käyttäneet, vain muutamia eri alojen tutkijoita ja tutkimuksia mainitakseni, sosiologit Laura Huttunen (2002), Vilma Hänninen (1999) ja Harri Jokiranta (2003), perinteentutkija Airi Markkanen (2003), naistutkija Tuija Saresma (2002), johtajuuden tutkija Erika Sauer (2005) sekä kasvatustieteilijät Juha Kauppila (2002), Pauliina Merikivi (2003) ja Saara-Leena Syrjä (2002).

Myös musiikintutkijoiden kiinnostus on kääntynyt vähitellen kohti elämänkertomuksia, mutta elämäkerrallisesta käännteestä tuskin voidaan vielä puhua. Tosin elämäkerrallinen näkökulma on kasvatustieteen kautta levinnyt musiikkipedagogien

käyttöön ammatillisena työvälteenä ja musiikkikasvatuksen tutkimukseen. Esimerkiksi Airi Hirvonen (2003) on tarkastellut muusikoiden identiteetin rakentumista elämäkertomusten kautta väitöskirjassaan *Pikkupianisteista musiikin ammattilaisiksi*. Hirvosen tutkimuksen kohteena oli viisi musiikinopiskelijaa, joiden kertomuksista hän etsi identiteetin rakennusaineita elämäkulun ja koulutuksen kontekstissa. Hyvin samanlaiseen näkökulmaan on päätyneet myös Kaija Huhtanen (2004) väitöskirjassaan *Pianistista soitonopettajaksi*. Huhtasen tutkimuksen kohteena olivat 13 naispianonsoitonopettajan elämäkerralliset haastattelut, joiden pohjalta hän etsi vastauksia siihen, millaisia merkityksiä naiset antavat soitonopettajaksi kouluttautumisen kokemuksilleen ja millaisia malleja kulttuuriset tarinat antavat kokemusten tunnistamisessa ja kertomisessa. Elämäkerrallinen lähestymistapa on ollut myös Eeva-Kaisa Hyryllä (2002) lisensiaatintutkimuksessaan *Matti Raekallio ja opettamisen polyfonia*. Hyryn tutkimus on luonteeltaan idiografinen, ja syväluotaa yhden uniikin ihmisen elämää ja uraa opettajana. Myös Iris Sarmaksen (2003) pro gradussa *Trumpettimania – Raimo Sarmaksen musiikillinen elämäkerta ja pedagogisia näkemyksiä luovuusnäkökulmasta* lähestytään yksittäisen musiikkipedagogin elämää.⁶

Etnomusikologit Vesa Kurkela (2005) ja Maija Lahti (2004) ovat puolestaan tutkimuksissaan tanssimuusikoista lähestyneet muusikoiden elämää ja uraa sukupolvinäkökulmasta. He ovat analysoineet elämäkertomuksia etsien niistä yhteisiä kokemuksia, samanikäisten sukupolville tyypillisiä avainkokemuksia. Näiden avainkokemusten perusteella he ovat jaotelleet muusikoita mannheimilaisiin kokemuksellisiin sukupolviin sekä yhteisen kokemuksen kautta aktivoituneisiin mobilisoituneisiin sukupolviin (ks. Mannheim 1972).⁷

Kertojien valinta

Valitessaan elämäkerrallisen lähestymistavan musiikintutkija antautuu maaperälle, jossa hän on kertomusten ja kertojien johdateltavana. Ei ole siis yhdentekevää, kenen kertomuksia hän tulkitsee ja kenen kokemuksiin ja todellisuuteen hän pyrkii syventymään ja jopa samaistumaan. Joissain tapauksissa tutkijan löytämä aineisto tai kertoja saattaa olla kimmoke ylipäänsä aloittaa tutkimuksen tekeminen. Juuri näin kävi itselleni. Mestarikansanlaulaja Erkki Rankaviitaan tutustumisen myötä syntyi haave, josta rakentui suunnitelma. Haaveesta taisi vuosien myötä – toisistamme tietämättä – muodostua molemminpuolinen:

Mä muuten enoo hävittäny mitää turhaakaa tekstiä. Mullon ollu vissii vähä ittekeskeisiä ajatuksia. Ja ku sä sitte tulit katto niinku pelastuksen enkeli mulle puhumahan asiasta [haaveestani ja suunnitelmastani kirjoittaa tutkimus Rankaviidan elämästä], joka mua miellytti hyvin suuresti. Niinku muistat, ni emmä pannu kamppoon. Ja ku sä oot sellaa-

nen hiema vähäpuheenen, ni se kesti vähä ennen ku sä sait sen esitettyä sen asias. Eikö se ollu vähä nii? Mutta kyllä se oli mulle mieluunen asia. Ja sulle mää kyllä annan kaiken monopoolin tästä asiasta. Kyllä moon vuosien varrella huomannu, jotta oot luotettava ja taitavanoloonen flikka. (Rankaviita 2001b.)

Jos kuitenkin pidetään tällaista asetelmaa poikkeuksena ja oletetaan, että tutkijalla on aluksi tutkimuskysymys mutta ei vielä tutkittavia, on näiden valinta yksi tärkeimmistä tutkimuksen kulkuun vaikuttavista tekijöistä. Tutkimusongelma ja -kysymykset luovat usein kehykset niille ominaisuuksille, jotka kertojalla täytyy olla. Näiden tutkimukselleen asettamien kehysten perusteella tutkija voi tehdä valintansa esimerkiksi kertojan iän tai sukupuolen, sukulaisuussuhteiden tai syntymäseudun, hänen soittamansa instrumentin tai musiikin lajin, hänen koulutuksensa tai työuransa perusteella. Lopullinen päätös tutkittavasta tai tutkittavista jää tietenkin tutkijan oman harkinnan, jopa intuition varaan.

Mielestäni hedelmällinen lähestymistapa on luoda tutkimuksen kannalta mielekkäitä ihmissuhteita ja kontakteja avaininformantteihin. Näillä avaininformanteilla tarkoitan tutkimusaiheen kannalta yhteisön tai seudun merkittäviä henkilöitä, joita voi ikään kuin pyytää suosittelemaan ominaisuuksiltaan sopivia haastateltavia. Jos tutkittavien määrä täytyy tutkimusaiheesta johtuen olla suuri, eikä yhteisö ole rajattu joukko (kuten yhden orkesterin soittajat, yhden luokan/koulun oppilaat) voi tutkija koettaa tavoittaa vapaaehtoisia tutkittavia esimerkiksi kirjeen tai sanomalehti-ilmoituksen avulla. Yksi mahdollinen – joskaan ei aikaisemmin mainitsemiani poissulkeva – lähestymistapa on tehdä esihaastatteluja. Hyvällä ihmistuntemuksella ja tarkkaavaisuudella pystyy jo ensimmäisistä tapaamisista ja esihaastatteluista päättelemään kuka tai ketkä mahdollisista informanteista kannattaa valita itse tutkimuksen kohteiksi. Oli haastateltavien etsinnän tai kartoituksen tapa mikä hyvänsä, lopullinen valinta kannattaa pohtia tarkkaan, jotta välttyisi ongelmilta, yllätyksiltä ja pettymyksiltä. Itse ymmärsin ihmistuntemuksen merkityksen vasta muutamien haastateltavien valinnan ja haastattelujen teon jälkeen:

Hämmästelín tänään mummin kuullen sitä, kuinka minulle on sattunut tutkimustyötä tehdessäni aina niin hyvä tuuri, että olen 'sattunut valitsemaan' haastateltavat, joiden kanssa on helppo sekä työskennellä että tulla ystäviksi. Sain yllättyä, sillä mummin vastaus osui ehkäpä lähemmäs totuutta kuin hän itse ymmärsikään, ja sai minut pohtimaan tekemiäni valintoja ja koko kertojan valinnan teemaa syvemmin.

'Katto kyllä eteläpohjalaanen eteläpohjalaasen tuntee. On sussaki sitä sen verran, vaikkeet oo tää syntynykkää. Katto ku eteläpohjalaasen luonne on kunnianhimoosen ja hiukka ylypiä. Nii kyllä sen tierät, että moni on otettu, ku joku viitti tollasta työtä yli-päättään teherä. Siinä saa pelimannit ja seutu kuuluusuuutta. Ja onhan siinä seki, että soot itte niin hyväntuulinen luonne, että kyllä sä toisen samammoosen tunnet. Vaikkemmoo mikää tutkija, ni kyllä mä seiverran ymmärrän, että kyllä tollaasesaki työssä pitää kemiät pelata. Muistan hyvin, ku tulit ekaa kertaa Marttia haastattelemaasta. Ois sen voinu ennustaa, ku Martin luontoaki vähä tietää, että just noin siinä käy. Molempien silmät loisti ja tulitte heti juttuun keskenänne – ekasta tapaamisesta.' (Talvitie 2005.)

Kysymys ei siis ole pelkästään tutkittavan tiedollisista tai taidollisista ominaisuuksista, vaan myös ihmissuhteesta tutkijan ja tutkittavan välillä. Tutkija ei voi olettaa pääsevänsä lähelle tutkittavan todellisuutta, ellei haastateltava luota haastattelijaansa. Mieluusti vertaisinkin haastattelijan ja haastateltavan suhdetta ystävyyyteen tai toveruuteen, jonka ainekset rakentuvat ensitapaamisesta lähtien.

Lisäksi tutkittava elää aina yhteisössä. Vaikka tutkimus olisi idiografinenkin eli tutkija tarkastelisi yhden, ainutkertaisen henkilön elämää ja kokemuksia, ei hän voi koskaan jättää tarkastelun ulkopuolelle henkilöä ympäröivää yhteisöä. Yhteisöllä tarkoitan tässä sekä fyysistä ympäristöä, henkistä ilmapiiriä että tutkittavan sosiaalista verkostoa. Jälleen kerran palaan ihmistuntemuksen merkitykseen. Yhteisön sisällä saattaa olla jännitteitä, joita ulkopuolisen tutkijan on vaikea huomata. Jännitteitä saattaa olla sekä yksittäisten ihmisten että ihmisryhmien välillä. Yhteisön jäsenet saattavat puhua ristiin, vakuutella oman kertomuksensa totuudellisuutta – ”minä muistan sen kuin eilisen päivän” – tai jopa vähätellä jonkun toisen kerrontaa – ”mistä sekään mitään tietää”. Tutkijan on syytä olla asettumatta ainakaan tietoisesti kenenkään puolelle ja olla hyvin hienovarainen esihaastatteluja tehdessään. Myöhemmin tutkimuksen analyysi- ja päätelmävaiheessa hänen tulee ottaa huomioon kaikki saatavissa olevat kertomukset ja tehdä päätelmänsä ne kaikki – keskenään ristiriitaisetkin – huomioon ottaen.

Musisointi kertojan kanssa

Pyrkimyksessään päästä mahdollisimman lähelle tutkittavaa elämäkertatutkija tekee kenttämatkoja tutkimuksen kohteen luokse pohjimmaisena pyrkimyksenään haastatella ja kuulla elämäkertomuksia. Musiikintutkijalle kohtaaminen saattaa kuitenkin tuottaa suunnitellusti tai suunnittelematta myös muunlaista tutkimusaineistoa kuin haastattelunauhat – ainakin jos ”erehtyy” ottamaan soittimensa mukaan. Näin kävi itselleni ollessani ensimmäisen kerran haastattelemassa pelimanni Martti Viitalähettä:

Olemme jutelleet jo pari tuntia. Minidisc-soittimen punainen valo kertoo, että nauha pyörii. Martin vaimo Armi keittää kahvia. Pöydässä on montaa sorttia pullaa ja pikkuleipää. Kahvipöydässä Martti ei meinaa pysyä penkissään. Pullakin meinaa mennä väärään kurkkuun. Ihmettelen mihin hänellä on niin kova kiire. Juomme kupilliset, kaksi.

’Otakko viä kaffia?’ Martti kysyy, ja jatkaa samaan hengenvetoon: ’Juu emmäkää enää. Kuule kiitos ny taas Armi.’

Nousemme pöydästä. Martin silmissä on kysyvä katse – hieman epäröivä.

’Onko sulla jo kiire vai viittittäkö viä vähä pelata? Ku minoon tässä tiiraallu, että sullon tua porstuas tollaanen fiululootannäköönen vehjet.’

Viritämme viulumme. Istumme vastakkain. Ikään kuin ohimennen ja huolettomasti, hieman epäröiden tapailemme melodianpätkiä. Kuulen hänen soittavan tutun katkelman.

Tartun siihen ja lähen soittamaan samaa melodiaa – ensin varovasti, sitten rohkeammin. Yhdessä tunnustelemme samaa kappaletta. Soitamme omilla tyyeillämme, toisiamme kuunnellen, toisen soittotapaan tutustuen ja siihen reagoiden. (Talvitie 2006.)

Yhdessä kertojan kanssa soittaminen luo tutkijalle uusia kokemuksia ja uudenlaista aineistoa. Tilanteessa ovat läsnä sekä tutkittavan että tutkijan näkökulma ja kokemus sekä tutkijan pyrkimys päästä mahdollisimman lähelle tutkittavaansa. Tunnustelen tunteita ja tietoa, jotka itsessäni soittamishetkellä syntyvät. Ne eivät kuulu haastattelunauhalla. Ne syntyvät yhdessä soittamisen kokemuksen ja oman elämänhistorian kohdatessa – siinä hetkessä. Voin tehdä havaintoja soiton sujuvuudesta, soittajan ilmeistä ja eleistä, keskittymisestä tai soittoasunnoista, jotka saattavat vaihdella paljonkin erityylisten kappaleiden kohdalla. Näiden havaintojen perusteella voin puolestani tehdä päätelmiä soittajan elämänhistoriasta sekä soittajuudesta. Ne kertovat omalla sanattomalla kielellään soittajan mieltymyksistä, arvoista tai jopa hänen luonteestaan.

Etnomusikologi Mantle Hood (1971) on korostanut tutkimuksen ja musisoimisen yhdistämisen tärkeyttä. Hood käyttää bimusikaalisuuden käsitettä kuvaamaan juuri tällaisen tutkijan ja kentän musiikillisen kohtaamisen ja dialogin kokonaisuutta. Se edellyttää tutkijan henkilökohtaista osallistumista tutkittavaan musiikkiperinteeseen. Vain itse soittamalla tai laulamalla musiikintutkija voi saada tarkkaa ja luotettavaa tietoa tarkastelemaisensa kulttuurin soitto- tai laulutyylistä (Hood 1971: 319), oli tarkastelun alla oleva kulttuuri sitten tuttu tai vieras, historiallinen tai nykypäivässä elävä. Suomalaisen kansanmusiikin tutkimuksessa muiden muassa Heikki Laitinen on korostanut musisoimisen ja tutkimisen välistä yhteyttä – myös historiallisen näkökulman osalta. Laitisen tutkimuksissa 1800-luvun rahvaan musiikista yhdistyvät ajatukset kuvitteellisista kenttämatkoista sekä musisoivasta tutkijasta.

Lopuksi tutkija voi kokeilla oman päänsä kestävyyttä harjoittamalla tällaista laulua itse. [–] Seurauksena onkin paradoksi: oman perinteen kokeminen vieraaksi kulttuuriksi, vieraan (tutkimansa) kulttuurin kokeminen omaksi perinteeksi. Toista sataa vuotta kestänyt kansanvalistuksen aikakausi on ollut sellainen tajunnanmuokkaustunneli, että voidakseen esimerkiksi tutkia, minkälaista suomalaisen rahvaan musiikki oli 1800-luvulla, on omassa päässä pystyttävä tunkeutumaan paksun ja tiheän aivopesukerrostuman läpi. Joskus tuntuu siltä, että matka on joiltakin osin pitempi kuin olisi matka johonkin täysin vieraaseen kulttuuriin. (Laitinen 2003: 43.)

Laitisen lisäksi musisointia ovat tutkimuksensa apuvälineenä käyttäneet ainakin Hannu Saha (1996), Karoliina Kantelinen (2004) ja Pirjo-Liisa Niinimäki (2004).⁸ Kaikissa edellä mainituissa tutkimuksissa tutkijat ovat käyttäneet musisointia osana tutkimustaan eri tavoin. He ovat lähteneet liikkeelle erilaisista lähtökohdista ja etsineet erilaista tietoa itse musiikista tai musiikkityylistä. Vakiintunutta tapaa tai menetelmää tuskin olisi hedelmällistä luodakaan. Jokaisen tutkijan musisoiva tutkija -menetelmä syntyy tutkimuskysymysten, musiikkityylin ja -kulttuurin, soittimen erityispiirteiden

tai laulamisen erityistekniikoiden johdattelemana. Tutkimuskohteesta riippuen se saattaa jopa syntyä vasta vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa.

Palaan vielä musisoiva tutkija -menetelmään elämäkerrallisen ja kertomuksellisen tiedon hankkimisen näkökulmasta? Ensimmäinen oletukseni – ja havaintoni – on ollut se, että soittaessa tutkittavalle tuttuja kappaleita hänelle tulee usein mieleen uusia kertomuksia, kertomatta jääneitä kokemuksia ja tapahtumia. Samalla tavalla kuin keskustelu jäsentää hiljaista tietoa, myös soittaminen tuo mieleen kokemuksia ja tunteita, joista voimme keskustella soiton lomassa. Toinen havaintoni on ollut se, että kun tutkittava toteaa tutkijankin olevan soittaja, hän huomaa, että ikään kuin puhumme samaa kieltä. Hän lakkaa puhumasta soittamisesta vähättelevästi tai pintapuolisesti. Hän alkaa käyttää omia käsitteitään ja puhua avoimemmin soittamiskokemuksistaan. Haastattelutilanteesta saattaakin parhaimmillaan kehkeytyä dialogi, jossa kaksi soittajaa jakaa elämäkokemuksiaan.⁹ Kolmas havaintoni on ollut jo mainitsemani tapahtumahetken kokemuksen kautta syntyvät tunteet ja nonverbaali tieto. Neljäs – ja samalla ehkä tärkein – havaintoni on kokemus, että yhdessä soittaminen luo ystävyyttä, läheisyyttä ja luottamusta. Se luo lämpöä ja yhteisymmärrystä soittajien – tutkijan ja tutkittavan – välille.

Meillä on ikäeroa yli 50 vuotta. Martti on syntynyt ja elänyt pienessä maalaispitäjässä. Minä kaupungissa. Hän on tehnyt elämäntyönsä rekka-autonkuljettajana. Minulla ei ole edes siihen tarvittavaa ajolupaa. Hän puhuu 'eteläpohjalaasta koriaa praatia'. Minä en edes ymmärrä jokaista sanaa. Onneksi voin kysyä. Martti ei pahastu. Hän saattaa nauhrahtaa hyväntuulisesti ja mutista jotain 'nuori kaupunkilaasflikka' ja kertoa sitten sanan merkityksen niin, että minäkin ymmärrän. (Talvitie 2006.)

Kertojan käyttämä kieli

Pyrkimyksessään päästä mahdollisimman lähelle tutkittavaa tutkijan täytyy jollain tasolla tutustua myös kertojan käyttämään kieleen. Elämäkerrallinen lähestymistapa ei tarkoita automaattisesti myös murretutkimukseen tai kielitieteeseen syvemmin perehtymistä, mutta tutkijalla on mahdollisuus, oikeus, kenties jopa velvollisuus tutustua tutkittavan kielenkäyttöön ja murteeseen. Yhteinen kieli on dialogin ehto. Kieli on myös yksi merkittävä kertojan kokemusten ja niiden merkityksien rakentaja. Se on osa hänen minäänsä, hänen identiteettiään rakentava tekijä (Kanniainen 2000).

Tutkimustulosten kirjoitus- ja raportointivaiheessa elämäkertatutkija voi tehdä valinnan kirjoittaa kaiken kirjakielellä, mutta pyrkimyksessään päästä mahdollisimman lähelle tutkittavaa kyseinen ratkaisu tuskin olisi hedelmällinen. Pitäytymällä kertojan omissa käsitteissä ja kielessä sekä tutkija että myöhemmin lukija pääsevät lähemmäs elämäkertomusten kertojaa ja hänen todellisuuttaan. He pääsevät askeleen lähemmäs kertomuksen luonnetta ja tunnelmaa sekä kertojan maailmaa. Vaikka puheessa tuo-

tettu kieli on usein värikkäämpää äänenväriin ja -painojen, nonverbaalien ilmeiden ja eleiden takia, myös kirjoittamalla tuotettu kieli rakentaa lukijalle kuvaa elämäkertomuksesta, kokemuksesta, kertojan luonteesta ja tapahtuman tunnelmasta. Esimerkiksi 80-vuotiaan pelimannin, 40-vuotiaan konserttiviulistin tai 20-vuotiaan hevikitarristin käyttämät käsitteet ja murre, kielenkäyttö ja todellisuus ylipäättään, ovat oletetusti hyvinkin erilaisia. Jos näiden kuvitteellisten soittajien kertomukset kirjoitettaisiin kirjakielellä, saattaisivat kullekin tyypilliset ominaisuudet, puhetyyli ja kertomuksen tunnelma vähintäänkin hämärtyä. Seuraavassa esimerkissä on haastattelunauhasta litteroitu eteläpohjalaisen mestarikansanlaulaja Erkki Rankaviidan lyhyt kertomus, katkelma muistelusta kahtena eri versiona. Ensimmäisessä kertomuksessa olen pyrkinyt kirjoittamaan auki suoran lainauksen, pitäytyen kertojan omissa käsitteissä ja kielessä. Jälkimmäisessä versiossa olen puolestani kirjoittanut saman kertomuksen kirjakielellä.

Mullon ollu mukavaa, mulloli kivaa pienenä ja mullon ollu kivaa vähä isoonaki. En o kyllä moittinu päiviäni tai ehtoita, enkä arkiä enkä pyhiä. Moon nimittäin eläny historian hyvän ajan. Mun aikana on tullu kaurankryynipaketit ja kummisaappaat ja kaikki. Enkä mä ny haluais mitää muuta. Mun maailma on just niin valamis kun se olla tahtoo. Kaikki muutokset tuntuu, että menöö huonompahan suuntaan. (Rankaviita 2001. Tarkka litteraatio.)

Minulla on ollut mukava elämä sekä lapsuudessa että aikuisena. Minun ei ole tarvinnut muistella pahalla päiviä ja iltoja, arkiä eikä pyhiä. Olen elänyt historian hyvän ajan. Minun aikani ovat tulleet kaurahiutalepaketit, kummisaappaat ja niin edelleen. En haluais enää mitään muuta. Minun maailmani on valmis tällaisenaan. Kaikki muutokset tuntuvat menevän huonompaan suuntaan. (Rankaviita 2001. Kirjakielinen litteraatio.)

Jo tämän lyhyen esimerkin avulla uskon osoittavani lukijalle eron kirjakielellä ja kertojan kielellä kirjoitetun tekstin välillä. Kertojan käyttämä kieli on tärkeä kertojan minää ja todellisuutta rakentava tekijä. Tutkijan onkin syytä kirjoittaa murre ja puhetyyli auki suorana lainauksena, jotta kertojan persoonallisuus, kerronnan tyyli sekä kerrontatilanteen tunnelma välittyisivät lukijalle – kuitenkin niin, että tekstin ymmärrettävyys säilyy.

Kertomusten tulkinta

Antaudun kertomusten vietäväksi. Hengitän. Annan kertomusten hengittää. Annan niiden opettaa minua. En voi nähdä kertojan maailmasta kuin sen, mitä minun annetaan nähdä. En voi kuulla kuin sen, mitä minun annetaan kuulla. En voi astua kertojan maailmaan, mutta voin antautua johdatettavaksi oman maailmani sille laidalle, josta voin parhaiten nähdä, kuulla ja ymmärtää. (Talvitie 2006.)

Vaikutelmia, esiymmärrystä, ennakkoluuloa, mielikuvitusta, välitöntä ymmärrystä ja oivalluksia esiintyy aina ja kaikkialla, kun työstetään aineistoa laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Intuitiollakin on osuutensa aineiston luennassa ja tulkinnassa. (Ehnrooth 1998: 33.) Tutkija ei etsi aineistostaan ainoaa oikeaa tai loogista kertomusta, vaan on valmis hyväksymään samasta tapahtumasta myös eri näkökulmista muodostetut jopa ristiriitaiset tulkinnat, joista hän muodostaa kokonaisnäkemyksensä. Strukturoidun kertomuksellisuuden hegemonian aika on ohi (ks. Ikonen 2004). Samasta aineistosta voi olla useampi perusteltu tulkinta tai tulkintojen runsaus voidaan nähdä jopa pyrkimyksenä. Se, mitä pidetään muistamisen arvoisena ja merkittävänä, vaihtelee kulttuurista, yhteiskunnasta ja ajasta sekä tutkijasta ja tutkimusaineistosta toiseen (Kalela 2000: 24). Tulkittavassa aineistossa voi olla eri tasoja, joita yksi tutkimus ei mielekkäästi voi kaivaa esiin. Ajattelutavassa, jossa sekä tutkimusaineisto että tutkimustulokset ymmärretään yhdeksi mahdolliseksi kertomukseksi muiden mahdollisten kertomusten joukossa, täytyy tehtyjä valintoja ja tulkintoja perustella lukijoille (Saastamoinen 1999).

Valitessaan elämäkerrallisen lähestymistavan tutkija siis asettaa itsensä ei-kenenkään-maalle. Elämäkerta-aineiston tulkinta on aina tutkija- ja aineistolähtöinen prosessi. Elämäkerrallisen lähestymistavan monimuotoisuutta ja joustavuutta kuvaa esimerkiksi se, että sitä voidaan soveltaa sekä idiografisesti että nomoteettisesti. Idiografisessa tarkastelussa kuvataan ainutkertaisia, sellaisenaan toistumattomia tapahtumia, kun taas nomoteettisessa tarkastelussa ollaan kiinnostuneita siitä, mikä ihmiselle, ihmisryhmälle tai yhteisölle yleensä on tyypillistä ja toistuvaa. (Honkonen 1995: 182.) Lukiessaan tutkimusaineistoaan tutkijan täytyy valita luentatapa ja tiedostettu suhtautuminen, asenne lukemaansa kohtaan. Samasta aineistosta voi olla hyvinkin erilaisia tulkintoja riippuen siitä, minkälaisen luentatavan tutkija valitsee. Luentatapa on tutkijan valinta ja näin ollen tärkeä osa analyysia. Elämäkertatutkijalle tärkeitä luentatapoja ovat muun muassa empaattisuus ja oikeudenmukaisuus sekä objektiivisuuden mahdottomuuden myöntäminen. Empaattisuudesta ja emotionaalisesta samaistumisesta voi tulla keino, jolla tutkija saavuttaa syvemmän ymmärryksen (Saresma 2004: 99). Perusedellytyksenä on ihmisyyttä arvostava suhtautuminen tuntevia ja kokevia kertojia kohtaan, jotka avoimesti ja tutkijaan luottaen kertovat menneestä elämästään sekä avoimuus sille mitä tarkastelemastaan elämäkerrallisessa aineistossa löytää. Tosin esimerkiksi suurmiesten elämäkertoja on jälkikäteen luettu myös vastakarvaan, epäillen ja kriittisesti.

Tutkimusaineiston luenta ja tulkinta on alati liikkeessä oleva prosessi, jossa myös tutkijan itsereflektio sekä läheisyyden, etäisyyden ja toiseuden problematisointi tulevat tutkijalle tutuiksi sekä teoriassa että käytännössä. Itsereflektiossa on kysymys tutkijan omien lähtökohtien ja luennan mukanaan tuomien tunteiden ja kokemusten kyseenalaistamisesta sekä niiden tietoisesta selvittelystä. Läheisyyden, etäisyyden ja toiseuden problematisoinnilla puolestaan viitataan kysymyksiin siitä, voidaanko ”vierasta” ylipäänsä tutkia; kuinka lähelle häntä on mahdollisuus päästä; kuinka

etäälle tutkijan pitäisi jättäytyä. Elämäkerrallinen tutkimus lähestyy tätä ”toista” hänen elämäkertomuksiansa kautta. Pohjimmainen problematiikka kuitenkin säilyy. Vieras pysyy vieraana, eikä tutkija pääse oman ihonsa ulkopuolelle. Tutkija voi kuitenkin antaa elämäkertomusten johdattaa hänet mahdollisimman lähelle kertojan todellisuutta. Jokaisen ihmisen kohdalla valinnat läheisyydestä ja etäisyydestä sekä lähestymisen tavasta tulee pohtia erikseen, kun on oppinut tuntemaan ihmistä ja hänen luonteenpiirteitään.

Ulla-Maija Kauppinen-Perttula (2004) on käyttänyt kiinnostavaa lähestymistapaa historialliseen aineistoon väitöskirjassaan *Kutsumus, Palvelustyö, Jaksaminen – Sisaret Oriveden leprasairaalassa (1904–1953)*. Kauppinen-Perttula kutsuu metodologiaan, norjalaista filosofia Kari Martinsenia mukaillen, historiallisen empirian kaksoisluennaksi. ”Tavallaan prosessissa on kuitenkin kyse historiallisen empirian kolmoisluennasta: tutkittavan taso, tutkijan taso ja tutkijan etäisyydeltä mahdollisimman lähelle tutkittavaa -taso” (Kauppinen-Perttula 2005). Kauppinen-Perttulan aineisto koostui tutkittavien henkilökohtaisista kirjallisista dokumenteista kuten kirjeistä ja työhön-hakupapereista. Kolmoisluenta on hyvin hedelmällinen työväline myös elämäkertomusten tutkijalle. Tutkija lukee ja kuuntelee aineistoaan yhä uudelleen, samoja sanoja moneen kertaan. Hän lukee myös sitä tietoa, joka hänen omassa ruumiissaan syntyy. Prosessiin sisältyy pakottamaton ja hämmäntynyt läsnäolo sekä elämäkertomusten mahdollisimman oikeudenmukainen tulkinta. Tutkittavia elämäkertomuksia tai kertojia ei pakoteta tutkijan omasta positiostaan luomaan muottiin. Heille annetaan tilaa. (Kauppinen-Perttula 2004: 5, 17–20.)

En väitä ymmärtäväni miten yksittäiset naiset 100 vuotta sitten hengellisen kaipauksensa tai täytymyksensä kokivat. Mutta voin kulkea mielikuvissani Annan, Sannan ja Matildan (tutkimuksen kohteena olevat sisaret) kanssa diakonissalaitoksen portista sisälle. Voin tehdä historian sisarille vain niin paljon oikeutta kuin se minulle tutkijana on mahdollista. (Kauppinen-Perttula 2004: 18–21.)

Tutkittavan – on hän sitten Kauppinen-Perttulan tutkimuksen Anna, Sanna tai Matilda tai oman tutkimukseni Erkki, Jaakko tai Martti – näkökulma on läsnä aineiston kolmoisluennassa silloin, kun tutkimusaineistoon kuuluu tutkittavan henkilökohtaista suullista tai kirjallista materiaalia, jota tutkija lainaa suoraan. Tutkijan näkökulma on puolestaan läsnä tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. Tutkija ei voi irtautua omasta ruumiistaan, ajastaan tai ajatuksistaan, mutta hän voi kenttämatkojen – todellisten ja kuviteltujen – avulla pyrkiä mahdollisimman lähelle kertojia, heidän elämäänsä ja kokemuksiaan. Molempien matkojen tavoitteena on elämäkertomusten kuuleminen ja yritys ymmärtää, päästä mahdollisimman lähelle tutkittavaa. Tässä kolmannessa näkökulmassa voivat olla läsnä myös muun muassa muistelmien ja julkisuuden ulottuvuudet. Ne voivat ovat tulkintaa syventäviä ja avartavia työkaluja – eri näkökulmista kerrottua tai kirjoitettua aineistoa. Muistelmat voivat olla kertomuksia tutkittavalle

tärkeistä ihmisistä, mutta yhtä lailla ne voivat olla jonkun toisen ihmisen muistelmia, ystävien ja sukulaisten näkökulmia tutkittavan elämästä ja kokemuksista. Julkisuuden ulottuvuuden kohdalla kyse on esimerkiksi sanomalehtiaineistosta: kuinka kertoja puhuu elämästään toimittajalle ja kuinka toimittaja kertoo hänestä sanomalehdessä.¹⁰

Tutkijan kirjoittamat kertomukset

Tutkimuskirjoittamisen konventiot ovat muuttuneet. Perinteiselle tieteen kielelle on tullut vaihtoehtoja. Kertomuksellisuus on saanut yhä enemmän jalansijaa myös tieteellisissä julkaisuissa.¹¹ Parin viime vuosikymmenen aikana tapahtunutta muutosta lienee syytä kutsua siirtymäksi persoonattomasta, ulkokohtaisesta raportoinnista kohti omakohtaisempia, jopa taiteellisempia kirjoittamistapoja. Valinnanvapautta on enemmän, mutta samalla myös tutkijan vastuu tekemistään valinnoista lisääntyy. (Latvala, Peltonen & Saresma 2004b: 13, 15.)

Elämäkertatutkimuksen tulosten aukikirjoitus on perinteisesti toteutettu aineistosta ja analyysitavasta riippuen joko esimerkki- tai tyyppikertomusten avulla. Esimerkkikertomukset ovat tutkittavien henkilökohtaisia elämänkertomuksia, joita tutkija käyttää sellaisinaan esimerkkeinä perinteisen tieteellisen tekstin rinnalla. Esimerkkikertomukset voivat näyttäytyä tutkimuksen raportoinnissa haastateltavien kirjallisia elämänkertomuksina ja muistelmina, suullisten elämänkertomusten ja muistelmien litteroituina katkelmina sekä sanomalehti- tai arkistomateriaalista poimittuina lainauksina. Tyyppikertomus puolestaan ei sellaisenaan ole kenenkään tutkittavan alkuperäinen tarina, mutta se kuvaa tiivistetysti eri kertojien kertomuksista nousevia, toistuvia teemoja (Syrjälä 2002: 15). Tutkija voi konstruoida tyyppikertomuksen palapelinomaisesti, yhdistämällä tyyppillisimpiä piirteitä tutkittaviensa elämänkertomuksista. Tyyppikertomus voi syntyä myös kuvitteellisten kenttämatojen tuloksena. Pohjana ovat kuitenkin aina tutkimusaineiston elämänkertomukset sekä aikalaiskuvaukset.

Edellä mainittujen kertomustyyppien rinnalla tutkija voi käyttää raportoinnissa myös omia kertomuksiaan haastattelutilanteista, konserteista, vierailuista tai arkistolöydöistä sekä lainauksia tutkimuspäiväkirjastaan. Tutkija kirjoittaakin yhä useammin myös itsensä näkyviin, ei pelkästään tietoisia valintoja tekevänä, objektiivisena tutkijana, vaan myös kokevana ja tuntevana ihmisenä, jolla on mennyt ja nykyinen elämä sekä tulevaisuuden haaveet (Latvala, Peltonen & Saresma 2004b: 13–15). Itsensä paikantaminen sekä omakohtaisten kokemusten käyttö ovat tutkijan tapoja auttaa lukijaa ymmärtämään ajatuksiaan ja kirjoittamaansa tutkimusta monista eri konteksteista käsin lähtevänä toimintana (Taira 2004: 127). Omaelämäkerralliset kertomukset ovat kuvauksia tutkijan eletystä elämästä – sellaisena kuin tutkija ihmisenä, tutkijana on ne kokenut. Omien kokemusten, empatian ja erilaisten kirjoitustapojen hyödyntäminen

elämäkerrallisen tutkimusprosessin tukena voivat olla avuksi myös siinä, ettei tuotettu tieto jää pelkäksi pään tiedoksi, vaan tarjoaisi jotain myös sydämelle (Saresma 2004: 98, 105).

Totuudellisuudesta kokemuksellisuuteen, lähdekritiikistä itsereflektioon

Elämäkertatutkijan esittämien aineistosta tehtyjen tulkintojen oikeutta ja vääryyttä on vaikea todistaa yksittäisten lähteiden avulla. Tosiasiat (vuosiluvut, tapahtumapaikat, henkilöt) voidaan tarkistaa ja sinänsä varmistua aineiston luotettavuudesta, mutta elämäkertomusten lähtökohtana on aina kertojien kokemuksellinen näkökulma omasta todellisuudestaan. Tutkija voi vain pyrkiä lähestymään menneisyyden tapahtumaa omasta todellisuudestaan käsin ja väittää tietyllä todennäköisyydellä, miten asiat ovat mahdollisesti saattaneet olla (Hietala 2001: 21). Pitäisikö elämäkertatutkijan puhuakin perinteisen faktasidonnaisuuden ja totuudellisuuden sijaan kokemussidonnaisesta lähestymistavasta – sillä elämäkerrallinen kertomus on aina kertojansa näkökulmasta kokemuksellisesti totta – ja lähdekriittisyyden sijaan itsereflektiosta? Sen lisäksi, että tutkija vain varmistuisi tosiasioiden totuudellisuudesta (perinteinen lähdekritiikki), hän voisi muun muassa syventävien haastattelukysymysten (ks. esim. liite 1) avulla ohjata kertojaa itsereflektiiviseen ajatteluun ja menneisyytensä muisteluun. Elämäkerrallisen lähestymistavan lähdekritiikillä voitaisiinkin hedelmällisimmillään tarkoittaa kertojan ohjattua itsereflektiota.

Itsereflektio on eräänlaista tutkiskelevaa vuoropuhelua itsen ja toisten eli tutkijan ja häntä ympäröivän todellisuuden kanssa. Se on omien menneiden kokemusten koettelu. Yksittäinenkin kokemus ei ole yksiselitteinen, eikä näyttäydy edes kertojalle itselleen aina samanlaisena. Kertojan kokemusten ja kertomusten ei ole tarkoitus olla ainoita oikeita. Kokemus on moninainen. Koska itsereflektio suuntaa sisäiseen, se on syvällistä ajattelua, jonka avulla ihminen tarkastelee itseään. Omista tunteistaan ja kokemuksistaan hämmentyminen on inhimillistä, varsinkin elämänmuutoksien hetkellä. Ajattelun avulla ihminen voi oppia tutkimaan ja tietoisesti jäsentämään kokemuksiaan. Itsereflektio on parhaimmillaan omien uskomusten perusteiden tarkastelua. Se voi johtaa uudenlaiseen ymmärrykseen. Kun ihminen reflektoi toimintaansa, hän selittää myös omaa intuitiivista ymmärrystänsä. Itsereflektio ei ole kuitenkaan pelkästään ajattelua. Se on myös tiedonhallinnan keino, jonka päämääränä on oman toiminnan ymmärtäminen. Menneisyyttänsä muisteleville ihmisille muistot kertovat usein totuuden, mutta itsereflektion avulla noihin muistoihin voi päästä syvemmälle. Kertojan reflektoidessa kokemuksiaan hänen itsestään selväksi tai epävarmaksi kokemansa asia saattaa avautua sekä hänelle itselleen että tutkijalle. Tutkijalle saattaa aueta myös

asioita, joita kertoja ei ole kokenut ajankohtaisiksi tai tutkijaa kiinnostaviksi. Haastattelutilanteista ja tutkimuksesta ylipäänsä voi tulla parhaimmillaan kertojan ja tutkijan yhteinen matka heidän maailmojensa laidoille ja syvyyksiin. Perusedellytyksenä on, että molemmat ovat mahdollisimman avoimia sille, mitä itsestään ja kohtaamisesta löytävät. (Ojanen 2001: 71–77.)

Vaikka tässä artikkelissa käsitellenkin itsereflektiota hieman käsitteen tavanomaisemmasta käytöstä poiketen, ikään kuin tutkijan työkaluna päästä lähemmäs tutkittavan todellisuutta, en toki tarkoita sitä, että tutkijan tulisi unohtaa oman toimintansa tarkastelu. Tutkijan tulisi reflektoida toimintaansa ja ajatuksiaan tutkimuksen jokaisessa vaiheessa tutkimuskysymysten muodostamisesta tutkimustulosten julkaisemiseen.¹²

Tutkijan vapaus ja vastuu

Elämäkertomuksia tarkastelemalla tutkija pääsee lähelle kokemuksellista totuutta kertojan menneestä elämästä – lähelle arkipäivää elävien ihmisten, musiikin tekijöiden todellisuutta. Elämäkertomukset kertovat sitä ruohonjuuritason tietoa, jota kirjallisista dokumenteista on jälkikäteen vaikeaa – usein jopa mahdotonta – tavoittaa. Elämäkerrallinen aineisto on muistitietoon, kokemuksiin ja tunteisiin pohjautuvaa ja luonteeltaan moninaista ja värikästä. Samalla se on kuitenkin myös aukkoista ja epätäydellistä, kuten mikä tahansa tieto menneisyydestä. Se on usein myös hankalasti saavutettavaa. Aineiston kerääminen vaatii paljon aikaa ja kärsivällisyyttä sekä hyvää ihmistuntemusta. Tutkijalla on käytettävään moninainen varasto keinoja päästä lähemmäs tutkittavaansa ja hänen todellisuuttaan. Näistä keinoista olen aiemmin tässä artikkelissa käsitellyt vain muutamia musiikintutkijalle hedelmällisimpiä, sillä elämäkerrallisen aineiston keruu ja käsittely on aina aineistolähtöinen ja tutkimuskohtainen prosessi.

Soittajilla, laulajilla, säveltäjillä ja musiikkipedagogeilla, kaikilla musiikin tekijöillä on jokaisella oma menneisyytensä, omat kokemuksensa ja tunteensa, sosiaaliset suhteensa ja sukujuurensa sekä oma suhteensa musiikkiin ja soittamiseen. Näistä identiteettiä rakentavista asioista puhuminen voi olla kertojalle nostalginen ja miellyttävä kokemus mutta joskus se voi myös tehdä kipeää. Kertoja avaa elämänsä ja kokemuksiaan tutkijalle, ja tutkijan täytyy olla jatkuvasti tarkkaavainen, jopa varovainen. Tutkija joutuu pohtimaan astuako askel lähemmäs kertojaa vai perääntyäkö kaksi. Elämäkertomukset jättävät tutkijalle paljon liikkumavaraa, vapautta ja vapauden mukanaan tuomaa vastuuta. Tutkimuksen eri vaiheissa vapaus näyttäytyy tutkijalle sekä mahdollisuuksina tehdä valintoja että epävarmuutena. Vapaus antaa liikkumavaraa, mutta samalla se kahlitsee perustelevaan jatkuvasti valintoja sekä itselle että tutkittaville.

Elämäkertomuksia kuunnellessaan tai lukiessaan tutkija iloitsee, suree, vihaa, rakastaa, inhoaa, kärsii – kokee koko inhimillisten tunteiden skaalan. Hän peilaa kertomusta omaan elämänhistoriaansa ja kokemustaustaansa, joita hän on rakentanut lapsuudesta lähtien – tietoisesti ja tietämättään (Kalela 2000: 23). Omista tunteistaan ja kokemuksistaan ei voi vapautua. Siksi niistä on tultava tietoiseksi. Mitä syvemmin tutkija itseään ja mennyttä elämäänsä ymmärtää, sitä vähemmän hän on tunteidensa vietävänä. Elämäkokemus on tutkijalle siunaus, mutta vain silloin, jos se auttaa häntä ymmärtämään tutkimuskohdettaan huolimatta siitä, voiko hän samaistua siihen. Tutkimuksen tekeminen aiheesta tai henkilöstä, johon ei lähtötilanteessa tunne voivansa samaistua onkin erityisen haastavaa. Asetelma voi kuitenkin olla hedelmällinen siinä mielessä, että tutkija lähestyy tutkimuskohdettaan uudeltaisesta suunnasta ja tuottaa näin erilaista tietoa. (Kinnunen 2001: 62–63.) Kokemus musiikista ja sen tekemisestä on kuitenkin edellytys elämäkerrallisella lähestymistavalla kohdettaan lähestyvälle musiikintutkijalle. Suhde soittajan ja musiikin välillä on syvä. Musiikki on osa soittajaa, ja musiikin avulla soittaja ilmaisee aina jotain myös itsestään.

Tutkimusprosessin aikana tutkija ei siis tule tuntemaan ja oppimaan lisää vain tutkimuksensa kohteesta vaan myös itsestään, menneisyydestään ja omasta suhteestaan musiikkiin (Loipponen 2004: 139). Tutkimuskohteesta voi tulla keskustelukumppani, jonka kanssa ja jonka avulla tutkija pohtii myös omaa elämäänsä ja suhdettaan musiikkiin (Kinnunen 2001: 66). Itseään ei voi erottaa tiedosta, jota tutkimuksen eri vaiheissa syntyy (Kauppinen-Perttula 2004: 14). Tutkija tekee tulkintojaan omassa ajassaan ja omassa yhteisössään. Hän ei voi irtautua nykyisyydestä ja siitä elämästä, jossa itse toimii, kokee, tuntee ja vaikuttaa. Tutkimusajan tieteellinen ja yhteiskunnallinen ilmapiiri kirjoittavat vääjäämättä tutkimukseen. (Ahtiainen & Tervonen 1990: 11; Kinnunen 2001: 62.) Tutkijan luomat rekonstruktiot ja hänen kirjoittamansa tieteelliset kertomukset ovat aina arvoväritteisiä, tutkijan näköisiä, sen hetkisiä ”lopputuloksia”. Kukin tutkija kirjoittaa mennyttä uudelleen osana omaa kulttuuriaan ja maailmankuvaansa sekä osana omia kokemuksiaan. Jokainen tutkijan tekemä valinta – aineiston, tutkimusmenetelmän, tulkintatavan sekä tulosten raportoinnin tapaa koskeva – vaikuttaa sekä tutkimuksen kulkuun että lopputulokseen.

Elämäkertomusten tutkijana, musisoivana tutkijana olen valinnut empaattisen, ihmisyyttä kunnioittavan ja mahdollisimman oikeudenmukaisen asenteen ja kertomusten luentatavan. Pidän yhtenä tärkeimpänä periaatteenani suhtautua tutkittavaan kuin ystävään. Pidän hänet ajan tasalla tutkimukseni kulusta. Käyn hänen kanssaan keskustelua tutkimuksesta ja sen vierestä. En tahdo, että kertoja tuntisi itsensä väärinymmärretyksi tai loukatuksi. Minulla on tutkijana ennen kaikkea vastuusuhde toiselle ihmiselle. Vastuuseeni kuuluu, etten unohda ihmisen itseymmärrystä ja omaa pyrkimystäni selvittää, miten tutkittava itse näkee ja kokee itsensä ja elämänsä. Olivatpa aineistot mitä hyvänsä, minulla on vastuu siitä, miten olen toisen elämän ymmärtänyt ja sen kirjallisesti esittänyt (ks. Hinkkanen 1997: 124). Tärkeämpää kuin erilaisten

aineistojen ja niistä tehtyjen tulkintojen luotettavuuden vertailu onkin eettisyys – ihmisyttä arvostava, oikeudenmukainen suhtautuminen sekä tutkittavaani että itseäni tutkijana. Tutkijanakin olen omia elämäkokemuksiani muisteleva, oman elämäni kertomuksia kirjoittava ihminen:

Minä arvostan häntä, ja hän minua. Näen sen tavasta, jolla hän kohtelee minua. Toivon, että myös hän näkee minusta – nuoresta kaupunkilaasflikasta, tutkijasta – arvostukseni häntä, hänen elämäänsä ja kokemuksiin kohtaan. Hänellä on elämää ja kokemuksia takanaan paljon enemmän kuin minulla. Soitamme yhdessä eteläpohjalaista polskaa. Hän opetti sen minulle viime kerralla, kun kävin hänen luonaan. Hän on oppinut sen tädiltään joskus 40-luvulla. Hänen tätinsä puolestaan on oppinut sen omalta isältään vuosisadan ensimmäisellä kymmenellä. Se tuntuu... hurjalta, ihmeelliseltä, arvostettavalta, jännittävältä. Koen olevani etuoikeutettu. Koetan seurata hänen sormiaan viulunkaulalla ja painaa muistiini, miten hänen sormensa soittavat – saman kappaleen eri tavalla kuin minä. Hän hakee nuotin ja kysyy, jos voisin soittaa hänen kanssaan tämän foksen, kun sen rytmi menee hänen mielestään ihan kummallisesti. 'Se ei meinaa jäärä tuonne mun päähäni ja sormihini sitte millää. Se on katto tällaasta, ku on tuo soitto nii räppästyny iän myötä.' Soitamme sen kerran, kolmesti, viidesti. Jo sujuu. 'Olis mulla viä yks kappales. Jos viä sen soittasimma.' Hän hakee nuotin ja soittaa minulle virren. Me soittamma tän katto jouluna siä aattoillan hartaures nuitten mieslaulajien kans. Kerron hänelle, että vietämme perheemme kanssa joulun aina Isojoella, ja olemme jo vuosien ajan perinteisesti käyneet aattoillan hartaudessa. 'Jaa... no viittisikkö sä, et sä varmaan viitti, nii tulla soittamaha meirän vanhojen miesten kans sinne kirkkoho. Saataas vähä vahvistusta.' Silmäni loistavat. 'Tulin tosi mielelläni', totean asiallisesti. 'Jaa tulisit. No sehän olis sitte vallan hienua. Se on sovittu sitte.' Näen, että hänenkin silmänsä loistavat. (Talvitie 2006.)

Viitteet

- 1 Ensiaskeleita Suomessa etnomusikologiseen, elämäkerralliseen tutkimukseen ottivat 1970-luvulla mm. Philip Donner (1976), Pirkko Lahtinen (1976) ja Timo Leisiö (1978, 1981) ja 1980-luvulla mm. Hannu Saha (1980) ja Antti Koironen (1987). 1970-luvulla ”kansanihmisten biografista tutkimusta” tehtiin Suomessa ”enemmän kuin etnomusikologien keskuudessa muualla maailmalla” (Koironen, Leisiö & Saha 2003, 124).
- 2 Narratiivisuus on noussut muoti-ilmiöksi, ja tarinoita eli narratiiveja nähdään tieteiden kentällä lähes joka paikassa (jopa oikeus- ja lääketieteessä tai mediatutkimuksessa). Vaikka elämästä kertomisen tapa voi olla millainen hyvänsä, haluan selvittää lukijalle eroa narratologian tarinoiden ja tässä esiin tuomieni elämäkertomusten välillä. Elämäkertomus on vain yhdenlainen, ”perinteinen” narratiivi. Tämän artikkelin yhteydessä keskityn erityisesti näihin perinteisempiin kertomuksen muotoihin, suullisiin ja kirjallisiin elämäkertomuksiin.
- 3 Kirjoitin pro gradu -tutkimukseni (2003) mestaricansanlaulaja Erkki Rankaviidasta. Kävin tapaamassa ja haastattelemassa häntä noin 6 vuoden ajan ennen tutkimuksen kirjoittamista.
- 4 Myytti: kertomus suuren alkuajan perustavanlaatuisista tapahtumista, kulttuuriheerosten maailmaan vaikuttavista teoista (Virtanen 1999: 179).
- 5 Kronikaatti: kertomus omakohtaisesta historiallisluonteisesta, yleisesti tunnetusta tapauksesta (Virtanen 1999: 179).
- 6 Edellä mainituista Airi Hirvosen ja Eeva-Kaisa Hyryn tutkimukset ovat valmistuneet osana Opettajanelämää-tutkimusprojektia, joka on ollut hyvin vahvasti vaikuttamassa elämäkerrallisen lähestymistavan tuomisessa suomalaisen opettajatutkimukseen ja sitä kautta kasvatustieteelliseen ja musiikkikasvatuksen tutkimukseen (ks. <http://www.oulu.fi/ktk/life/Tutkimusprojekti/tietoa.htm>).
- 7 1990- ja 2000-luvuilla tehdyistä etnomusikologisista tutkimuksista mainittakoon vielä Kari Suoniemen (1991) pro gradu *Huugo Värälän musiikillinen kehitys, repertoari ja toiminta*, Minna-Mari Mäentaan (1997) pro gradu *Naissubjekti suomalaisessa kansanmusiikissa – tulkintoja kolmesta musiikillisesta elämäntari-*

nasta, Kaisa Väisänen (2003) pro gradu *Sakari Kukko – elämä, ura ja tuotanto* Joonas Ahlmanin (2003) *Se parhaiten soi, mikä viimeksi soi: tutkimus Topin musiikillisesta kehittämisestä ja musiikkiharrastuksen mielekkäänä säilymisestä* sekä oma pro gradu *Mestarikansanlaulaja Erkki Rankaviidan eletty ja laulettu elämä* (2003). Pro gradu -tutkimukseni on elämäkerrallinen, idiografinen tutkimus yhden laulajan elämästä, urasta ja lauluista sekä elämäkertomusten ja laulujen kautta välittyvästä maailmankuvasta.

- ⁸ Tutkiva muusikko, muusisoiva tutkija -asetelman innoittamana perustettiin vuonna 2003 myös Kansan- ja populaarimusiikin tutkijakoulu, jonka opiskelijakunta koostuu Sibelius-Akatemiaan jatkotutkintoa tekevästä muusikoista sekä Suomen eri yliopistoihin jatkotutkintoa tekevästä tutkijoista.
- ⁹ Pahimmillaan taas dialogi saattaa ajautua yhteismitattomuuteen. Yhteismitattomuus on Anna Hynnisen (2004) käyttämä käsite, jolla hän feministi Ien Angia mukailleen tarkoittaa tilannetta, jossa haastateltavan ja haastattelijan, kahden taustaltaan täysin erilaisen ihmisen, kokemuksilla ei ole kosketuspintaa. Tällöin voimme dialogissa vain olettaa mitä toinen tarkoittaa.
- ¹⁰ Muistelmien ja julkisuuden ulottuvuudet voisi perustellusti määritellä myös omiksi luennan tasoikseen tutkimusaineistosta ja -kysymyksistä riippuen, mutta varsinkin jos niiden osuus tutkimusaineistosta olisi suuri.
- ¹¹ Ks. mm. Eskola (1998), Kortelainen (2003) ja Sulkunen (1999).
- ¹² Muun muassa folkloristit Laura Aro (1996), Outi Fingerroos (2003) ja Anna Hynninen (2004) ovat käsitelleet tutkijan omaa itsereflektiivistä ajattelua ja sen käyttöä tutkimuksen eri vaiheissa hyvin kattavasti.

Lähteet

- Ahlman, Joonas (2003) *Se parhaiten soi, mikä viimeksi soi: tutkimus Topin musiikillisesta kehittämisestä ja musiikkiharrastuksen mielekkäänä säilymisestä*. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Aho, Marko (2001) *Teksti vai lukijat? Suomen musiikintutkijoiden symposium 2001 abstraktit*. <http://www.jyu.fi/musica/mts/oulu2001> (luettu 15.3.2006)
- Ahtiainen, Pekka & Tervonen, Jukka (1990) "Historiatiede oman aikansa tulkkinä. Katsaus suomalaisen historiankirjoituksen vaiheisiin viimeisen sadan vuoden ajalta." *Historia nyt*. Toim. Pekka Ahtiainen & al. Juva: WSOY. Ss. 11–38.
- Apo, Sari (1998) "Kertomusten sisällön analyysi". *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus. Ss. 62–79.
- Aro, Laura (1996) *Minä kylässä. Identiteettikertomus haastattelututkimuksen folklorena*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 650. Helsinki: SKS.
- Bruner, Jerome (1986) *Actual minds, possible worlds*. Cambridge: Harvard University Press.
- Donner, Philip (1976) "Mitä Juuso Lempinen ajattelee musiikista? Lammilainen viulunsoittaja ja hänen musiikkikäsitteistönsä." *Musiikki 1-2/1976*.
- Ehrnrooth, Jari (1998) "Intuitio ja analyysi". *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus. Ss. 30–41.
- Eräsaari, Leena (2004) "Antaudu vieteltäväkseni". *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä. Ss. 59–90.
- Eskola, Katarina (toim.) (1998) *Elämysten jäljillä. Taide ja kirjallisuus suomalaisten omaelämäkertoissa*. Tietolipas 152. Helsinki: SKS.
- Fingerroos, Outi (2003) "Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa". *Elore 2/2003*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_03/fin203.html (luettu 4.4.2006)
- Heikkinen, Hannu L.T. (2002a) "Tarinat opettajankoulutuksen välineenä". *Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta*. Toim. Hannu L.T. Heikkinen & Leena Syrjälä. Helsinki: Kansanvalistusseura. Ss. 101–105.
- Heikkinen, Hannu L.T. (2002b) "Narratiivisuus – ei yksi vaan monta tarinaa". *Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta*. Toim. Hannu L.T. Heikkinen & Leena Syrjälä. Helsinki: Kansanvalistusseura. Ss. 184–197.
- Hietala, Marjatta (2001) "Mitä tutkia ja miten?" *Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi*. Toim. Sari Autio, Sari Katajala-Peltomaa & Ville Vuolanto. Tampere: Vastapaino. Ss. 15–28.
- Hinkkanen, Merja-Liisa (1997) "Oman elämänsä sankarit? Elämäkerrallisen tutkimuksen ongelmia." *Työkälu riviin. Näkökulmia yleisen historian tutkimusmenetelmiin*. Toim. Eero Kuparinen. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja no. 43. Turun yliopisto.
- Hirvonen, Airi (2003) *Pikkupianisteista musikin ammattilaisiksi. Solistisen koulutuksen musiikinopiskelijat identiteettinsä rakentajina*. Oulun yliopiston kasvatustieteen tiedekunnan julkaisuja. Oulu. <http://herkules.oulu.fi/issn0355323X/> (luettu 16.3.06)
- Hood, Mantle (1971) *The Ethnomusicologist*. USA: McGraw-Hill, Inc.

- Honkonen, Risto (1995) ”Elämäkerrallinen lähestymistapa opiskelijatutkimuksen menetelmänä”. *Menetelmävalintojen viidakossa. Pohdintoja kasvatuksen tutkimisen lähtökohdista*. Toim. Juha Nieminen. Tampereen yliopiston kasvatustieteidenlaitoksen julkaisu B 13. Tampere. Ss. 167–191.
- Huhtanen, Kaija (2004) *Pianistista soitonopettajaksi. Tarinat naisten kokemusten merkityksellistäänä*. Sibelius-Akatemian Studia musica 22. Helsinki. <http://ethesis.siba.fi/ethesis/files/isbn9525531111.pdf>. (luettu 18.3.2006.)
- Huotelin, Hannu (1992) *Elämäkertatutkimuksen metodologiset ratkaisut*. Joensuun yliopiston kasvatustieteen tiedekunnan tutkimuksia 46. Joensuu.
- Huotelin, Hannu (1996) ”Menetelmällisiä lähtökohia elämäkertatutkimukseen”. *Oppiminen ja elämähistoria*. Toim. Ari Antikainen & Hannu Huotelin. Aikuiskasvatukseen 37. vuosikirja. Jyväskylä: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Ss. 13–42.
- Huttunen, Laura (2002) *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkertoissa*. Helsinki: SKS.
- Hynninen, Anna (2004) ”Toisto ja variaatio omaelämäkerrallisissa kerronnassa”. *Elore 2/2004*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_04/hyn204.html. (luettu 14.4.2006.)
- Hyyry, Eeva-Kaisa (2002) *Matti Raekallio ja opettamisen polyfonia*. Oulun yliopisto. Julkaisematon lisensiaatin tutkielma.
- Hyyry, Eeva-Kaisa & Hyvönen, Leena (2002) ”Musiikki opettajan elämässä”. *Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta*. Toim. Hannu L.T. Heikkinen & Leena Syrjäle. Helsinki: Kansanvalistusseura. Ss. 64–84.
- Hyvärinen, Matti (2004a) ”Kirjallisuus katsaus. Johdatus narratiiviseen tutkimukseen”. *Sosiologia 3/2004*, ss. 242–246.
- Hyvärinen, Matti (2004b) ”Narratologia ja kerronnallinen käänne”. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN 1/2004*, ss. 53–59.
- Hänninen, Vilma (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Ikonen, Teemu (2004) ”Jälkiklassisen narratologian suuntauksia”. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN 1/2004*, ss. 42–52.
- Jokiranta, Harri (2003) *Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 966. Tampere.
- Kalela, Jorma (2000) *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kanniainen, Sari (2000) ”Paperille piirityvä minä – yksilön päiväkirjamerkitöjen, kirjeiden ja omaelämäkerran intertekstuaalisuus”. *Elore 2/2000*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_00/kan200.html (luettu 6.4.2006)
- Kantelinen, Karoliina 2004. *Vienan Karjalan joiuin musiikilliset piirteet*. Helsingin yliopiston taiteidentutkimuksen laitoksen julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Kauppila, Juha (2002) *Sukupolvet, koulutus ja oppiminen. Tulkintoja koulutuksen merkityksestä elämäkulun rakentajana*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja no. 78. Joensuu.
- Kauppinen-Perttula, Ulla-Maija (2004) *Kutsumus, Palvelustyö, Jaksaminen. Sisaret Oriveden leprasairaalassa (1904-1953)*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 355. Tampere.
- Kinnunen, Tiina (2001) ”Ennakkositoumuksista ymmärtämiseen”. *Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi*. Toim. Sari Autio, Sari Katajala-Peltomaa & Ville Vuolanto. Tampere: Vastapaino. Ss. 49–67.
- Knuutila, Seppo (1984) ”Mitä sivakkalaiset itsestään kertovat – kansanomaisen historian tutkimuskoe”. *Yhteiskunta kylässä*. Toim. Veijo Saloheimo. Joensuun yliopiston julkaisuja. Joensuu. Ss. 131–155.
- Koiranen, Antti (1987) *Från vargungen till två mästerspelmän. En beskrivning av mästerspelmännens Arvo Lindfors och Edith Tuomi*. Lisensiaatintutkielma. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos.
- Koiranen, Antti, Leisiö, Timo & Saha, Hannu (2003) ”Kansanmusiikin tutkimus Suomessa”. *Johdatus musiikintutkimukseen*. Toim. Tuomas Eerola, Jukka Louhivuori & Pirkko Moisala. Vaasa: Suomen Musiikkitieteellinen Seura.
- Korkiakangas, Pirjo (1999) ”Muisti, muistelu ja perinne”. *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo. Helsinki: SKS. Ss. 155–176.
- Kortelainen, Anna (2003) *Virginie! Albert Edelfeltin rakastajattaren tarina*. Helsinki: Tammi.
- Kurkela, Vesa (2005) ”Tanssisoiton tuntematonta historiaa”. *Soittaja pärjää aina – eteläpohjalaiset muusikot muistelevat*. Tampere: Pilot-kustannus Oy. Ss. 7–18.
- Lahti, Maija (2004) *Kohtalon tangon soittaa suosittu jazzhytite – tangosukupolvi ja tanssimusiikki 1950-1960-luvun Etelä-Pohjanmaalla*. Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Lahtinen, Pirkko (1976) ”Laulu on kuin ääneen ajateltu.” *Musiikki 1-2 /1976*.
- Laitinen, Heikki (2003) *Matkoja musiikkiin 1800-luvun Suomessa*. Acta Universitatis Tampereensis 943. Tampere.
- Latvala, Johanna & Peltonen Eeva & Saresma, Tuija (toim.) (2004a) *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Gummerus.
- Latvala, Johanna & Peltonen Eeva & Saresma, Tuija (2004b) ”Esipuhe”. *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Gummerus. Ss. 13–16.

- Latvala, Pauliina (2000) ”Mikä määrittää suvun muistitiedosta kertomista?” *Elore* 2/2000. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_00/ukk200.html (luettu 31.3.2006)
- Lehtonen, Marika (2003) *Tarinoita musiikinopettajuudesta*. Oulun yliopisto. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Leisiö, Timo (1978) *Ahti Sonninen ja hänen kansansävelmäkokoelmansa sisäilto, tausta ja ideologia*. Folkloristiikan julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, folkloristiikan laitos.
- Leisiö, Timo (1981) ”Tyyli, tunne ja yhteiskunta. Näkökulmia suomalaisen musiikkikulttuuriin”. *Musiikki* 3-4/1981, ss. 224-249.
- Leskelä, Katja (2003) *Alussa oli vanha hajoava piano. Elämänhistoriallinen tutkimus Tapani Tirilän työstä musiikinopettajana Oulaisissa*. Oulun yliopisto. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Loipponen, Jaana (2004) ”Tekstiryijy tekemässä”. *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Gummerus. Ss. 137–159.
- Mannheim, Karl (1972) ”The Problem of Generations”. *Essays on the Sociology of Knowledge*. Toim. Paul Kecskemeti. London: Routledge & Kegan Paul, ss. 276-328.
- Markkanen, Airi (2003) *Luonnollisesti. Etnografinen tutkimus romaninaisten elämäkulusta*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 33. Joensuu.
- Matias – nimimerkki (1964). ”Musikaalisuus kulkenut perintönä Viitalahteiden soittajasuvussa.” *Suupohjan Sanomat* 307/1964.
- Merikivi, Pauliina (2003) *Matkalla kohti omaa itseä. Merkittävät oppimiskokemukset naisten subjektiviteetin rakentajina*. Tampereen yliopiston kasvatustieteidenlaitoksen julkaisu A 62. Tampere.
- Musiikin suunta (2002) Useita kirjoittajia. *Musiikin suunta. Tutkija ja kenttä -teemanumero 4/2002*. Helsinki: Suomen Etnomusikologinen Seura ry.
- Mäentaka, Minna-Mari (1997) *Naissubjekti suomalaisessa kansanmusiikissa – tulkintoja kolmesta musiikillisesta elämäntarinasta*. Turun yliopiston musiikkitieteen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Nieminen, Juha (1995) ”Kasvatuksen, erityisesti nuorisotyön historian tutkimusotteista”. *Menetelmävalintojen viidakossa. Pohdintoja kasvatuksen tutkimisen lähtökohdista*. Toim. Juha Nieminen. Tampereen yliopiston kasvatustieteidenlaitoksen julkaisu B 13. Tampere. Ss. 211–226.
- Niinimäki, Pirjo-Liisa (2004) ”Jo joutui armas säikeistömalli. Elämän valttikorttien metrinen palikkatesti”. *Musiikin suunta* 4/2004. Helsinki: Suomen Etnomusikologinen Seura ry.
- Ojanen, Sinikka (2001) *Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittäelyä*. Saarijärvi: Palmenia-kustannus. *Opettajanelämä*. www.oulu.fi/ktk/life/Tutkimusprojekti/tietoa.htm (luettu 18.3.2006)
- Roos, Jeja-Pekka (1985) *Elämäntapaa etsimässä*. Tutkijaliiton julkaisusarja nro 34. Jyväskylä.
- Roos, Jeja-Pekka (1987) *Suomalainen elämä: tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkertoista*. Helsinki: SKS.
- Roos, J. P. (1988) *Elämäntapaa etsimässä 2. Elämäntavasta elämäkertaan*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Saastamoinen, Mikko (1999) ”Narratiivinen sosiaalipsykologia – teoriaa ja menetelmiä”. *Hegelistä Harréen, narratiivista Nudistiin*. Toim. Jari Eskola. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 10. Kuopio. Ss. 165-192. <http://www.uku.fi/~msaastam/narratiivi.htm> (luettu 9.1.2006).
- Saha, Hannu (1980) Teppo Repo – repertoaari ja asema suomalaisessa musiikkikulttuurissa. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Saha, Hannu (1996) *Kansanmusiikin tyyli ja muuntelu*. Kansanmusiikki-instituutin julkaisuja 39. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.
- Saresma, Tuija (2002) *Häivähdys kauneutta. Taide suomalaisten arjessa*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Saresma, Tuija (2004) ”Pään ja sydämen tieto”. *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Gummerus. Ss. 91–108.
- Sarmas, Iiris (2003) *Trumpettimania. Raimo Sarmaksen musiikillinen elämäkerta ja pedagogisia näkemyksiä luovuusnäkökulmasta*. Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Sauer, Erika (2005) *Emotions in Leadership: Leading a Dramatic Ensemble*. University of Tampere, Department of Management Studies. Tampere.
- Silkelä, Raimo (1999) *Persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset. Tutkimus luokanopettajaksi opiskelevien oppimiskokemuksista*. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden laitoksen julkaisuja No. 52. Joensuu.
- Sulkunen, Irma (1999) *Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700-1800-luvulla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Suoniemi, Kari (1991) *Huugo Värälän musiikillinen kehitys, repertoaari ja toiminta*. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Syrjälä, Saara-Leena (2002) ”Kansankynttilä”. *Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta*. Toim. Hannu L.T. Heikkinen & Leena Syrjälä. Helsinki: Kansanvalistusseura. Ss. 13–19.
- Taira, Teemu (2004) ”Identiteettipolitiikan vaihtoehdot? Paikantuminen ja henkilökohtaisuus sitoutumisena.” *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Gummerus. Ss. 109–133.
- Talvitie, Tuuli (2003) *Mestarikansanlaulaja Erkki Rankaviidan eletty ja laulettu elämä*. Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Tiihonen, Arto (2004) ”Kokemus puhuu, tarina kertoo, tutkija selittää – Tarinoittamalla tiedettä kokemuksista”. *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Gummerus. Ss. 189–218.

- Tikka, Marko (2002) ”Valhe, emävalhe, muistitieto, asiakirja? Historiantutkijan näkemys arkistoaineistojen, erityisesti muistitiedon käytön eettisistä ongelmista ja asiaan liittyviä kokemuksia” *Elore 2/2002*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_02/tik202.html (luettu 6.4.2006)
- Uino, Ari (1985) ”Elämäkerrallisen tutkimuksen ongelmia”. *Kanava 7/1985*.
- Ukkonen, Taina (2000) ”Muistitieto tutkimuksen kohteena ja aineistona”. *Elore 2/2000*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_00/ukk200.html (luettu 31.3.2006)
- Ukkonen, Taina (2002) ”Mietteitä muistitietohistorian eettisistä ja lähdekriittisistä ongelmista”. *Elore 2/2002*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://joensuu.fi/~loristi/2_02/ukk.202.html (luettu 15.4.2006)
- Viikko, Anni (1998) ”Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina”. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus. Ss. 81–98.
- Virrankoski, Pentti (1980) *Haastattelumenetelmän käyttö historiantutkimuksessa*. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisu no. 6.
- Virtanen, Leea (1999) *Suomalainen kansanperinne*. Helsinki: SKS.
- Väisänen, Kaisa (2003) *Sakari Kukko – elämä, ura ja tuotanto. Pala suomalaisen populaarimusiikin historiaa vuodesta 1953 nykypäivään*. Helsingin yliopiston taiteiden tutkimuksen laitos – erityisesti musiikkitiede. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.

HAASTATTELUT, KÄSIKIRJOITUKSET JA HENKILÖKOHTAISET TIEDONANNOT

- Rankaviita, Erkki (2001a) Haastattelu tehty 29.4.2001 Karijoella. Haastattelijana Tuuli Talvitie. Haastattelunauha tutkijan hallussa. Kopio nauhasta Tampereen yliopiston kansanperinteen arkistossa tunnuksella Y/11160.
- Rankaviita, Erkki (2001b). Haastattelu tehty 12.7.2002 Karijoella. Haastattelijana Tuuli Talvitie. Haastattelunauha tutkijan hallussa. Kopio nauhasta Tampereen yliopiston kansanperinteen arkistossa tunnuksella Y/11168.
- Laitinen, Heikki (2006) Lausunto Kati Heinosen seminaariesitelmän yhteydessä Sortavalassa 23.8.2006.
- Viitalähde, Martti (2005) Haastattelu tehty 12.8.2005. Haastattelija Tuuli Talvitie. Haastattelunauha tutkijan hallussa.
- Talvitie, Tuuli (2005). *Tutkimuspäiväkirja*. Tutkijan hallussa.
- Talvitie, Tuuli (2006). *Tutkimuspäiväkirja*. Tutkijan hallussa.
- Kauppinen-Perttula, Ulla-Maija (2005) Henkilökohtainen tiedonanto, sähköposti 29.11.2005. Sähköposti tutkijan hallussa.

LIITE 1.

Esimerkkejä tutkijan kertojalle esittämistä itsereflektiivisyyteen ohjaavista kysymyksistä:

Palataan vielä tärkeään elämäkertomukseesi, kokemukseesi tapahtumasta...

- Tapahtumapaikka? Oliko se merkittävä? Jos, miksi?
- Minkälainen päivä oli? Kellonaika? Oliko niillä merkitystä?
- Oliko paikalla muita? Oliko heidän läsnäolollaan vaikutusta?
- Minkälainen oma elämäntilanteesi oli tuolloin? Lapsuus, työ, opiskelu, eläkkeellä olo? Perhesuhteet? Oliko niillä merkitystä?
- Oliko elämässäsi meneillään edellä mainituilla elämänaalueilla kriisi? Tai jokin muu prosessi? Vaikuttivatko ne kokemukseen? Tekivätkö nämä kokemuksesta Sinulle merkittävän?
- Minkälainen koit itse olevasi silloin? Luonteesi?
- Oliko hetki jo ko. hetkenä merkityksellinen vai muuttuiko se myöhemmin sellaiseksi? Jos myöhemmin, niin missä yhteydessä?
- Miten tapahtuma on vaikuttanut myöhempään elämääsi? Identiteettiisi?
- Muistatko tapahtuman, tunteen, kokemuksen vai kertomuksen? Kokemasi tunteen vai oppimasi kertomuksen?